బ్రిడ్జి క్రింద...

'ఈ సోట్లో వుండి బాగుపడ్డోడు ఎవడు? ఇరసాలు దున్ని గుంటకగొట్టి దున్నకం సేసుకుని యింటోవుండే యిత్తనాలు నేలజల్లి వానదేవుడా అంటా మొబ్బుదిక్కు సూసుకుంటూ కూసునేవోడు బాగుపడేది ఏ కాలానికి? మా నాయన కట్టిపోయిన పద్దెనిమిది నూర్ల అప్పు ఏకాలానికి తీరేది? టవునుకు బోయి యా పనన్నా సేసి మడిసిగా నిలబడతాను' అన్నాడు పోతప్ప. అతని తండ్రి చావబోయేముందు ఎనిమిదెకరాలమడి కౌలుకు తీసుకున్నాడు. "కొసమడి. దాన్ని చేత్తే బొమ్మిడీలు గొట్టుకపోవాల్సిందే"నని పోతప్ప ముందే చెప్పాడు. బతికేద్దామన్న ఆత్రంలో అతను కొడుకుమాట చెవినేసుకోలేదు. ఆర్నెల్లపాటు ఇంటిల్లిపాదీ అందులో ఎద్దుల్లా చాకిరీ చేశారు. చివరికి చేతిదాకా వచ్చిన పైరు కళ్ళముందే ఎండిపోయింది నీళ్ళు లేక. చారెడు గింజలు రాలేదు. ఎరువులకోసం, కూలోళ్ళకోసం చేసిన అప్పులు తలచుకొని ఉరిపోసుకుని చచ్చిపోయాడు పెద్దాయన. అప్పులవాళ్ళకు మొహం చూపించలేకుండా వున్నాడు పోతప్ప. పనికి పాలుమాలే మనిషికాదు. రక్తం ధారపోసినా, కండలు కరిగించుకున్నా ఆ అప్పుతీర్చుకుని బతుకులో నిలదొక్కుకోవాలన్న పట్టుదలతో పట్నానికి వచ్చాడు. బాడుగ రిక్షా తొక్కడంతప్ప మరో మార్గం కనిపించలేదు ప్రస్తుతానికి.

మూడోరోజు మధ్యాహ్నం బ్రిడ్జినీడలో కొత్తూరు ప్రక్కన రిక్షా ఆపుకున్నాడు. కొంచెందూరంలో చలపతి రిక్షా వున్నది. రిక్షాలో వాలుగా కూర్చుని సీటుమీద తలాన్చి పెడలుమీద ఒక కాలు నిలిపి రెండోకాలు సైకిలుమీద ఆన్చి ముడుచుకుని వక్కపొడి నములుతూ నడుంవాల్చాడు చలపతి. ఇద్దరమ్మాయిలు ఆగి "మూడోరోడ్డుకు వస్తావా" అన్నారు చలపతితో. 'డెబ్బయిపైసలిద్దరికీ' అన్నాడు చలపతి. 'పావలా ఇస్తాం' అన్నారు వాళ్ళు. చలపతి బదులుచెప్పకుండా వక్కపొడి నములుతూ కూర్చున్నాడు. పోతప్ప తన రిక్షా తోసుకుంటూ అక్కడికి వచ్చాడు. బేరం కడదామనే ఉద్దేశ్యంతో. 'పక్కనేగదోయ్ మూడో రోడ్డు. నడిచిపోదాం' అని ఇద్దరూ వెళ్ళిపోయారు. పోతప్ప నిలబడ్డాడు.

"కొత్తమొగమే! ఏవూరుమన్నీ?" అన్నాడు చలపతి.

"యర్రాయపాలెం"

"వూరు విడిచి వచ్చినావే?"

"అప్పుగట్టాల్సివుంది" ముక్తసరిగానే అన్నాడు పోతప్ప.

"రిక్షా దొక్కా?" చలపతి నవ్వాడు. "అప్పుగట్టటానికి రిక్షాదొక్కుతావా?"

నవ్వులోని తిరస్కారానికి పోతప్పకు చిరాకు కలిగింది. సమాధానం యివ్వలేదు.

"ఇల్లు దొరికేవరకూ యీ బ్రిడ్జి క్రింద వుండొచ్చు" అన్నాడు చలపతి.

ఈసారి పోతప్పకు కోపం వచ్చింది. "ఛా, నేనేం కాటావాణ్నా? మావు మానం మరేదా వుండేటోల్లవే, వూరిడిసి వచ్చినాగానీ" అన్నాడు

చలపతి మళ్ళీ నవ్వాడు.

ఎర్రగా పొడుగ్గా బక్కపలచగా వున్నాడు చలపతి. ఒంపుదిరిగిన సన్నని నాజూకైన పెదాలు, పెద్దకళ్ళు. మొహంలో సంస్కారం. అతన్ని రిక్షావాడని ఎవరూ వూహించలేరు, విడిగా చూస్తే. పోతప్ప రిక్షా పట్టుకుని అట్లాగే నిల్చున్నాడు. బేరంకోసం చూస్తూ. చలపతి నవ్వు అతని బుర్రను తొలుస్తున్నది, అర్థం కాకుండా.

"నువ్వొచ్చి ఎన్నాలయింది?" అన్నాడు.

"ఆర్నెల్లు."

"యాడనుండి వొచ్చినావు?"

చలపతి మళ్ళీ నవ్వాడు. "నాకు వూరు లేదురా అన్నా. అన్ని వూళ్ళూ నావే. నేను కాటావాణ్ణి" అన్నాడు.

'తమాసాగా మాట్టాడుతాడు' అనుకున్నాడు పోతప్ప.

ఆరోజు రాత్రికి పోతప్పకి తనింట్లోనే అన్నం పెట్టాడు చలపతి. ఇల్లు చూసుకుని పెళ్ళాం లచ్చుమునీ, కొడుకు ఉజ్జప్పనీ తీసుకొచ్చేవరకూ చలపతి ఇంట్లోనే వుండిపోయాడు పోతప్ప. తన ఖర్చుకిగాను ఎంతోకొంత చలపతికి ముట్టజెపుదామనే అనుకున్నాడు.

ఈ వారం రోజుల్లో చలపతిని గురించి కొంతవరకూ తెలుసుకున్నాడు. అతనుఎక్కణ్ణుంచీ వచ్చాడో తెలియలేదుగాని చాలా వూళ్ళు తిరిగినట్లు, ఎన్నో రకాల పనులు చేసినట్లూ ఆర్నెల్లక్రితం పెళ్ళాన్నీ మూడేళ్ళ కూతుర్నీ తీసుకొని ఈ పట్టణానికి వచ్చినట్లు తెలిసింది. బ్రిడ్జి దగ్గర బంకు అంగట్లో రోజూ న్యూస్‌పేపర్ అడిగితీసుకుని చదువుతాడు. రిక్షా బేరాల్లో ఖరాఖండీమనిషి. తాను చెప్పిన బాడుగ అవతలిమనిషి ఇస్తేనే తీసుకెళ్తాడు. రెండో బేరం లేదు. ప్రొద్దుట్నుంచీ రూపాయిడబ్బులు కళ్ళజూడనినాడుకూడా దిగిరాడు. ఎంత చెప్తే అంతే. అట్లాంటి మనిషి! కాకా అంగట్లోనూ, కూరలమ్మికాడా, శెట్టికొట్లోనూ, పెరుగాయమ్మ దగ్గరా... అన్నిట్లో

ఖాతాలున్నాయి. ఉన్నప్పుడు డబ్బుపారేస్తాడు. లేనప్పుడు అప్పు తీసుకుంటాడు. అందరితో సరదాగా మాట్లాడుతాడు. ఎవరిదగ్గర వారి భాషమాట్లాడినా అతని సొంతభాష చదువుకున్నవాళ్ళ పుస్తకాల భాషే. రాజకీయాల గురించీ సమాజంలోని స్థితిగతుల గురించి ఉపన్యాస ధోరణిలో మాట్లాడటం అతనికి అలవాటు.

"మర్యాద అభిమానం అంటావు, అదేదో గొప్ప విషయంలాగా! అవన్నీ పాతకాలం ఆలోచనలన్నా. నీ సంగతే తీసుకో. మీవూరి షావుకారు ఏంజేస్తున్నాడు? సమయానికి ఎరువులు కొనలేకపోతే పడిన శ్రమంతా దండగౌతుందని పేదరైతులు క్రిందామీదా అవుతుంటే, సమయం చూసి పీకనొక్కమన్నట్లు మార్కెట్టు రేటులో సరిగ్గా సగం ఖరీదుకు నీ పంటంతా కొలవమనో, నూటికి నూటిరవై వడ్డీ ఇమ్మనో అప్పులిస్తాడు. విధిలేక తీసుకుంటారు మీరు. కడుపుకట్టుకుని ఒళ్ళు కరిగించుకుని డబ్బుచేర్చి ఆ షావుకారుకిచ్చి 'సమయానికి ఆయన అడ్డుపడకపోతే ఏమైపుందుము' అని గౌరవిస్తారు. కర్కోటపు ముండాకొడుకులు బాగుపడుతున్నారు. మానం మరేద అనుకునేవాళ్ళు అడుక్కపోతున్నారు. అవునా, కాదా? ఎందుకు ఇట్లా జరుగుతున్నదంటావు? మీరు కాలం మారుతున్న విషయం అర్థం చేసుకోలేదు. అందుకు! ఈ కొత్తపద్ధతిలో మనుషులు లేరు. డబ్బు వుంది. డబ్బే దేవుడు. అది ఎవరి దగ్గరుంటే వాళ్ళే గొప్పవాళ్ళు దానికి. మనిషి, మంచితనం, నీతి, నిజాయితీ... ఇవన్నీ లేవు. డబ్బు సంపాదించాలి. ఇంకా... ఇంకా సంపాదించాలి. అదే యీ కొత్త సమాజపు లక్షణం. లక్ష్యం.

"ఇప్పటి పరిస్థితుల్లో నిజంగా పనిచేసేవాడికి గుర్తింపు లేదు. సమాజం వాళ్ళ మీద ఆధారపడి నడవటం లేదు. పనిచేసేవాడు బతకలేక బాధపడుతూవుంటే సోమరులూ, మోసగాళ్లూ, అవినీతిపరులూ ఇంకా ఇంకా సంపాదించేద్దామన్న మోసాల కుమ్ములాటలో కష్టపడేవాళ్ళని పురుగులకంటే హీనంగా నలిపేస్తున్నారు.

"నేనూ ఒక మనిషినన్న అభిమానంతో రేపటిమీద ఆశతో మనిషి ఎన్ని కష్టాలనైనా ఎదుర్కోగలడు. కాని ఇప్పటి పరిస్థితులు మనిషిలోని మూలాన్ని అభిమానాన్ని, నేనూ ఒక మనిషినన్న జ్ఞానాన్ని తుడిచిపెట్టేస్తున్నాయి. సామాన్య మానవులు అవినీతి చేతిలో ఆటబొమ్మలై ఆత్మవిశ్వాసం కోల్పోయి బియ్యం మూటలోని తుట్టెపురుగుల్లాగ దొంగబతుకులు బతికేస్తున్నారు. విశాలమైన యీ ప్రపంచంలో బతకటానికి అందరికీ హక్కు వున్నదన్నమాట మరచిపోతున్నారు.

"తాగి, పేకాడి, మంచీచెడూ లేకుండా ఈ క్షణం గడిపెయ్యడానికి ఏ దుష్కార్యానికీ వెనుదియ్యని వాళ్ళని కటావాళ్ళంటున్నారు. ఇప్పటి పరిస్థితులు సామాన్యులందర్నీ కటావాళ్ళుగా మార్చేసేట్లున్నాయి.

"ఇది కష్టపడేవాళ్ల సమాజం కాదు. సుఖపడేవాళ్లదీకాదు. ఇది నశించి

పోయేది...,"

చలపతి ఆలోచన, ఆవేదన పోతప్పకు అర్థం కావు. 'మనిషి మంచోడేగాని, రొవంత తిక్క...' అనుకున్నాడు పోతప్ప.

వారం రోజులకి కొత్తూరులోనే నెలకి అయిదురూపాయల అద్దెకి ఒక కొట్టం దొరికింది పోతప్పకి. పల్లెకుబోయి రెండెకరాల పొలం గుత్తకిచ్చి లచ్చుమునీ ఉజ్జప్పనీ తీసుకొచ్చేశాడు.

మెల్లగా పరిస్థితులు గ్రహింపుకు తెచ్చుకున్న లచ్చుముకి గుండె బేజారైంది. 'మావా, యీ రిచ్చాదొక్కి బాగుపడ్డోడు లేడంట. ఆకరికి టీబీ ఆస్పత్రికెల్లాల్సిందేనంట. ఎంతమందో రిచ్చాదొక్కేవోల్లు రగతం కక్కుకొని టీబీ ఆస్పత్రిపాలైనారంట. ఇంగేదన్నా పనిసూడు" అంటూ గోలెత్తింది.

"యాపని సేసేది? అన్నీ అంతే. గవర్నమెంటు పనులైతే నెలజీతం వొత్తది. సిన్నపనిగ్గూడా అయిదొందలు ఎయ్యి లంచం పోత్తేనే పని. లేకుంటే లేదు. ఎంప్లాయిమెంటు ఆపీసోడి దెగ్గర్నుంచీ పనిచ్చే దొరదాకా అందరికీ పొయ్యాలి. మనకట్టం అక్కర్లేదు గవర్మెంటోడికి. లంచం కావాలి... పోన్లే. ఈ రిచ్చానే మనకి శాశివితవా? ఒంటో సత్తవ వుందిగనక యిప్పటికి అప్పులు దీర్చుకొని, ఇంగా అంత బూవి గొనుక్కోనో పదిజీవాలు జతజేసుకునో మనూరెల్లిపోదామి" అన్నాడు. ముందు అప్పుగ్గట్టీ... దేనికైనా దుడ్లు కావాలి! దుడ్లు...

ఒచ్చిన్నాడు పదిరూపాయలు వచ్చింది. రానినాడు రెండు రూపాయలే మిగిలింది. వేడి నీళ్ళకు చన్నీళ్ళుతోడు అన్నట్లుగా తనూ తమలపాకులగంప ముందు పెట్టుకుని బ్రిడ్జికింద కూర్చుని రోజుకు రూపాయో రెండో తెస్తున్నది లచ్చుము. ఇట్లా మెల్లగా కొత్త జీవితంలో స్థిరపడ్డారు వాళ్ళు.

2

పట్టణానికి దక్షిణపు కొసన రైలుమార్గం దాటితే కొత్తవూరు అంటారు. మొదట్లో అది ఒక ముచ్చటగొలిపే కాలనీ. కాని రైలు పట్టాలమీదుగా బ్రిడ్జి కట్టినప్పటినుండీ దాని ప్రత్యేకత మాసిపోయింది. ఎత్తుగా దర్పంగా ఏర్పడ్డ బ్రిడ్జి ప్రక్క పేదగా కళతప్పి నిలిచింది కొత్తూరు.

నాలుగడుగుల మందపువి గట్టి సిమెంటు గోడలు, రైలు లైనుకి యీ పక్క పదీ ఆ ప్రక్క పదీ ఆ బ్రిడ్జిని ఎత్తిపట్టి మోస్తున్నాయి. గోడకీ గోడకీ నడుమ పదడుగుల సందు. ఇల్లూ వాకిలీలేని బీదా బిక్కిజనం ఆ సందుల్లో తడికలడ్డంపెట్టుకుని చెదపురుగుల్లా చేరిపోయారు. నిజమైన బలమైన గోడలు! నిజమైన కప్పు. కలలోకూడా

ఆశించని అదృష్టం. పెద్ద కర్రపెట్టెల బంకుల్ని పెట్టుకుని పగలు వ్యాపారం సాగించుకుంటూ రాత్రిళ్ళు వాటి వెనక బతుకు గడుపుకునే చాకళ్ళు, మంగలి, ఇడ్లీలరాజమ్మ, కళాయి పనిచేసే దూదేకుల మస్తాను, సారా అంగడి, ఇతర చిల్లర వ్యాపారస్తులు ఆ జనాభాలో వున్నారు. వీళ్ళు కాకుండా పదిహేను రోజులూ నెలా గడుపుకుపోయే జనమూ చాలామంది వుంటారు. రెండు తడికెల సహాయంతో అక్కడ సుఖంగా నిలబడదామని వారం వర్జం లేకుండా ఏ క్షణాన్నో వచ్చి దిగుతారు ఒక్కో కుటుంబం... ఒక గుడ్డ పేలికల మూట, ఒక సంచీ, రెండు కుండలూ, ఒక లోటా, నీళ్ళు ముంచుకునే డబ్బా తెచ్చుకుంటారు. ఎంత అకస్మాత్తుగా వచ్చారో అంత అకస్మాత్తుగా నామరూపాలు లేకుండా మాయమైపోతారు. ఒక రోజున లుకలుకలాడిపోయిన సందు మర్నాడు ఖాళీగా శుభ్రంగా వుంటుంది. వాళ్ళు ఎందుకు వచ్చారో, ఎలా బతికారో, ఎందుకు వెళ్ళిపోయారో ఎవరికీ తెలియదు. పట్టించుకోరు.

ఇతర వ్యాపారస్థులతోపాటు బేరంకోసం ఎదురుచూసే రిక్షావాళ్ళూ ఆ బ్రిడ్జి నీడలోనే నిలుస్తారు. బారెడెత్తు నల్లని విగ్రహం. కాయకష్టంతో కండలు తిరిగిన ఒళ్ళు. పట్టుదలతో బిగుసుకున్న దవడలు. నవ్వటానికి ఉబలాటపడుతూ మెరిసే చిన్న గుంటకళ్ళు. నూనె పెట్టి దువ్విన నిగనిగలాడే క్రాపు. కట్‌బనీనూ, ఖాకీనిక్కరూ-వాడే పోతప్ప. ఆర్నెల్లనుంచీ ఆ బ్రిడ్జి కిందే రిక్షా ఆపుకుంటున్నాడు. కొత్తవూరిలోని గృహిణులు ఎక్కడికైనా వెళ్లవలసి వచ్చినప్పుడు బ్రిడ్జిక్రింద పోతప్ప రిక్షా పిలుచుకురా, అంటున్నారు. స్టోరువాళ్ళు రేషను కార్డులవారికివ్వకుండా దొంగగా అందించిన చక్కెర, గోధుమలు, రవ్వా, మైదా, బియ్యం వగైరాలను చురుగ్గా అమ్మిపారేసి లాభంలో వాటా పుచ్చుకుంటున్నాడు. కాలనీలో వాళ్ళకి ఎన్నోవిధాలా చిన్న సహాయాలు చేస్తూ మంచినమ్మకస్తుడని పేరు తెచ్చుకున్నాడు. లాడ్జీలకి ఆడవాళ్ళని తీసుకెళ్తే ఎంత డబ్బు గుంజవచ్చో, బేరం అడగడం నామోషీ అయి ఎక్కువ డబ్బులు పారేసే మారాజులెవరో కనిపెట్టాడు. ఇట్లా పట్నం పోకడలన్నీ అర్థమైనా టెర్లిన్ చొక్కాలు, వాచీ, మెడకి కర్చీఫు, ఆఖరికి కాకా అంగట్లో టీ నీళ్ళుకూడా అలవాటు చేసుకోలేదు. మట్కా కట్టలేదు. మూడుదఫాలు పల్లెకుబోయి ఎనిమిది నూర్లు షావుకారికిచ్చి వచ్చాడు.

స్టోరువాళ్ళ వస్తువులు పోతప్ప అమ్మిపెట్టటం చలపతికి సరిపడలేదు. గట్టిగా మందలించాడు. "మా కార్డుమీద పది కిలోల బియ్యం ఇవ్వమని నా భార్య వెళ్తే గోడౌన్‌వాళ్ళు బియ్యం తక్కువిచ్చారు, అయిపోయినై అన్నాడు. అమ్మటానికి నీకు మూటబియ్యం ఇచ్చాడు. ఇహ చక్కెర సంగతి చెప్పనక్కర్లేదు. నీ అయిదు రూపాయల లాభం నువ్వు చూసుకుంటున్నావుగాని అది ఎక్కణ్నుంచీ వస్తున్నది? నీలాంటి నాలాంటి వాళ్ళ ఆకలిలోనుంచీ, ఏడుపులనుంచీ వస్తున్నది. తాసిల్దారుతో చెప్తే ఆ

స్టోరువాళ్లు చాలా మంచివాళ్ళే! ఏమీ కంప్లయింటులేదే' అని ఆశ్చర్యపోతాడు, తన వాటా తీసుకుని. పైనుంచీ కిందిదాకా అందరూ దొంగలే అయిపోయారు ఈ దేశంలో...

"మా వీధిలో పాలమ్మే ఒంటికంటి గంగమ్మ సంగతే తీసుకో. ఒక ఎనుముని వాకిటిముందు కట్టేసుకుని పాలపొడిపాలు రోజుకి పదిహేను లీటర్లు అమ్ముతూ పదిరూపాయల వడ్డీకి ఆరువేలు తిప్పుతున్నది. పిల్లలకు పాలుకలిపి పొయ్యమని ఏ దేశంవారో ఉదారంగా యిచ్చిన పాలపొడిని చాటుగా గంగమ్మకు అమ్ముకుంటున్న పంతులమ్మ కొడుక్కి డాక్టరు సీటు కావాలని అయిదువేలు లంచమిచ్చింది. ఆ పాలుతాగి బాగుపడివుండవలసిన సచ్చుపిల్లవాడికి రోగంవచ్చినప్పుడు వాడి అబ్బ యాభై రూపాయల లంచం ఇవ్వలేదని ప్రభుత్వ ఉచితఆసుపత్రిలో చేర్చుకోని డాక్టరు బాత్‌రూమ్ గోడల్లో మూడు లక్షలు దాచాడు. ఆ రోగంనుంచి ఎట్లాగో బయటపడ్డ బక్కపీనుగలాంటి పిల్లవాడు పరీక్షల్లో కాపీచేసి పంతుల్ని కొట్టి దొంగనోట్లు మార్చేవాళ్ళతోనూ దొంగసారా కాచేవాళ్ళతోనూ చేరిపోయాడు. ఆ సారా తాగటానికి డబ్బులేక తనకలాడుతున్న పదిమంది కలిసి ఒక పొరుగూరువాడిని చంపి జేబులో డబ్బు కొట్టేశారు. చీకట్లో ఒంటరిగా వెళ్తున్న ఆడపిల్లను చెరిచి చంపి పారవేశారు... కాటావాళ్లు అంటావు. వాళ్ళను ఎవరు తయారు చేస్తున్నారో చెప్పు!"

"నీవుకూడా పోతప్పా! నీవూ నీలాంటి గొర్రెలూను. తాము ఏమి చేస్తున్నారో తమకే తెలియని గొర్రెలు! డబ్బూ అధికారం ఎక్కడుంటే వాళ్ళకు దణ్ణాలు పెట్టే గొర్రెలు! ఒకమంత్రి అరవైలక్షలు కట్నమిచ్చి కూతురు పెళ్లిచేశాడు: ఒక ఆఫీసరు- ఆరొందలు జీతగాడు- నెలకు రెండు వేలు ఖర్చుపెడుతూ రెండొందల ఎకరాలు సంపాదించాడు. ఒక మామూలు పోలీసు అంతటి మేడకట్టాడు అంటే ఓహో ఆహా అని ఆనందపడిపోయే గొర్రెలు!..."

పోతప్పకి చాలా కోపం వచ్చింది. "నువ్వు బతకలేవు. ఎవరన్నా బతుకుతుంటే ఊరుకోలేవు! లెచ్చర్లు దంచుకోవాలంటే దంచుకో. అయితే మాటలు జాగర్తగా రానీ... గొర్లు గొర్లు అంటే మరేదాగాదు" అన్నాడు.

చలపతి నవ్వాడు. "మరీ అంత కోపమైతే ఎట్లాగన్నా. కాస్త తగ్గు. మనం ఏం చేస్తున్నామో మనకే తెలియటం లేదు. అదే పెద్ద ఆపదగా వున్నదన్నాను. కాదంటావా ఆలోచించుకొని చెప్పు.

"సమాజంలో మనిషి మనిషిగా బతకాలంటే తిండి ఎంత ముఖ్యమో చదువూ అంతముఖ్యం. తిండిలేనివాడికి బానిసత్వం తప్పదు. చదువులేని వాడు వచ్చిన స్వాతంత్ర్యాన్ని నిలబెట్టుకోలేడు. ముఖ్యంగా నిశ్చితమైన విలువలులేని కాలంలో చదువులేని సామాన్యుడు అయోమయంలో కూరుకుపోతాడు...

"చదువంటే ఈ గుమాస్తా చదువులు కాదు. మనిషిని మనిషిగా నిలబెట్టగల చదువు. నేనెవరు? నాకేం కావాలి? నా చుట్టూ ఏం జరుగుతున్నది? నా పరిస్థితి ఏమిటి? నేనేం చెయ్యాలి? అన్న ఆలోచన పుట్టించే చదువు. సమాజంయొక్క మంచిలో తన మంచి ముడిపడివుందన్న జ్ఞానం కలిగించేది. అందరం కలిసే పైకిగానీ కిందికిగానీ పోతామన్న సత్యం గ్రహింపుకు తెచ్చేది... ప్రతి ఒక్కమనిషి మంచి చెడ్డలకూ సమాజంలోని ప్రతిమనిషికీ బాధ్యత ఉన్నదనే మూలసత్యాన్ని కొంతవరకైనా గ్రహింపజేసేది..."

చలపతి మాట్లాడుతూ ఉండగానే పోతప్ప లేచాడు. వెళ్తానని చెప్పనైనా చెప్పకుండా వెళ్ళిపోయాడు.

'ఎవరి తెలివి వారిది. ఎవరి బతుకు వారిది. పేపరు చదివే వోల్లంత వూరోల్లకి నెట్టులేదని అగుడుజెత్తన్నారా? ఈయప్ప సావాసం చాలు సామీ' అనుకున్నాడు.

3

వారం రోజులు చలపతి ముఖం చూడలేదు పోతప్ప. బ్రిడ్జిదగ్గర రిక్షా ఆపుకోలేదు. ఒక రోజున పోతప్ప ఆగినచోటికి చలపతే వచ్చాడు. "చాలా కోపం మీదున్నావే" అని నవ్వాడు. ఆ నవ్వుచూస్తే పోతప్పకు మండుకొచ్చింది. "ఎంత చదువుకున్నోడికైనా గొప్పోడికైనా అంతలావు పొగురు మంచిదికాదు" అన్నాడు వెటకారంగా. "నేను గొప్పోడిననుకుని ఏదీ మాటాడటంలేదు. ఎంత హీనంగా వున్నానో తెలుసుకున్నాకనే ఇవన్నీ ఆలోచించుకున్నాను" అన్నాడు చలపతి. "మాటలు బాగా పొర్లిత్తావుగానీ నాకు పనుంది పోవాల" అన్నాడు పోతప్ప. "ఆర్నెల్లబట్టి నువ్వు నాకు అన్నదమ్ముడిలాగున్నావు. ఇప్పుడు కోపం చేసుకోవద్దు. రిక్షా ఇచ్చినాక రాత్రికి మా యింటికి రా" అన్నాడు చలపతి.

'వెళ్దామా వద్దా' అని ఆలోచించుకున్నాడు పోతప్ప. ఆలోచన తెగకుండానే అన్నం తిని చలపతి ఇంటికి వెళ్ళాడు.

ఇద్దరూ మూసేసిన పార్కు ముందరి దిమ్మెమీద కూర్చున్నారు. తానుగా ఏమీ మాట్లాడకూడదనీ, చలపతి సమాజం గురించిన ఉపన్యాసాలు ఎత్తుకుంటే నోరు మూయించాలని పట్టుదలగా వున్నాడు పోతప్ప. కొంచెంసేపు ఇద్దరూ మౌనంగా వుండిపోయారు.

"పకీరన్న మేస్త్రిని చూశావుగా... మా నాన్న అచ్చం అట్లాగే వుంటాడు" అన్నాడు చలపతి.

ఖాకీ చొక్కా ఖాకీపాంటూ వేసుకుని తలచుట్టూ మఫ్లరు చుట్టుకుని చేతులు

వెనక్కి కట్టుకుని రోడ్లుడ్డేవాళ్ళని అజమాయిషీ చేస్తూ తిరుగుతూ వుంటాడు 'ఫకీరప్ప' పొద్దున్నే. ఆకలిమంటలో పొగచూరి పోయినట్లు నల్లగా, నిటారుగా మసిపూసిన వెదురుబద్దలాగా వుంటాడు. ఎవరితోనైనా మాట్లాడుతున్నప్పుడు టపటపా కొట్టుకులా డతాయి కనురెప్పలు- దేన్నో వెనక్కి తోసేసి దాచిపెట్టాలని ప్రయత్నిస్తున్నట్లు. మఫ్లరు కిందనుంచీ నల్లని మొహంమీద పడుతున్న బూడిదరంగుజుట్టు ప్రాణమున్న మనిషికి సంబంధించినదిలాగా కనబడదు. మంగలిషాపులో కత్తిరించి పారేసిన దానిలా వుంటుంది. ఆ పకీరప్పలాంటి మరో పకీరప్పకు ఈ చలపతి కొడుకని ఊహించడం కష్టం.

"మాది ఏ వూరని అడగొద్దు. మాది పెద్ద కుటుంబం. మా అవ్వ, అమ్మ, నాన్న, ముగ్గురు కొడుకులూ, ఒక కూతురూనూ. మానాన్న కాలేజీలో స్వీపరుగా ఇరవైయేండ్లు పనిచేసాడు. ఇంకా చేస్తున్నాడేమో. దినదినగండం నూరేళ్ళాయుస్సు ఉద్యోగాలవి. ఎదుగూబొదుగులేని జీతం. ఎన్నేళ్ళు ఎంత పనిచేసినా ప్రిన్సిపాలు ఏ నిమిషాన్నయినా ఉద్యోగం పీకేసి ఇంటికి పంపించవచ్చును... ఆ ఉద్యోగం గురించి అప్పుడు పిల్లలం మాకు తెలియదుగానీ, మానాన్న ఇంట్లో పులి అనుకో. అంతా సిస్టమ్ ప్రకారం జరగాలి. తప్పటానికి వీల్లేదు. అంత స్ట్రిక్టుగా వుండేవాడు. ప్రొద్దునే అందరం చద్దితినాలి. మళ్ళీ ఒంటిగంట కొట్టేనే అన్నం. పది నిమిషాలు కూడా ముందు పెట్టకూడదు. మళ్ళీ రాత్రి ఎనిమిది గంటలకే. పదిగంటలకు అందరూ పడుకోవాల్సిందే. ఆదివారం పిల్లలందరు వూరి బయటికి వెళ్ళి వారానికి ఒరిపడా పొయిలోనికి కంపతీసుకురావాలి. శనివారం అందరం తలకి నీళ్ళు పోసుకోవాలి. అబద్ధం, దొంగతనం అన్న మాటలు చెవిన పడకూడదు. ఎవరన్నా అబద్ధం చెప్పినట్లు తెలిస్తే తోలు ఒలిచేస్తాడు. పండగనాడు తప్పించి సినిమాలేదు. కాలేజీలో పార్టీలున్నప్పుడు మేం ఎంత సంబరంగా ఎదురు చూసేవాళ్ళమో! మా నాన్న వచ్చేవరకు కాచుకొని వుండేవాళ్ళం- ఆనాడు మైసూర్‌పాక్ ముక్కలు, బూందీ, కారాలూ, పకోడీలు అరటిపండ్లు ఏవైనా తెచ్చేవాడు. అందరం కూర్చుని ఎంత ఆనందంగా తినేవాళ్ళమో! దసరాల్లో పండగ యీనాములు తెచ్చేవాడు. ఆ డబ్బుల్తో ఆ సంవత్సరానికి తలో జతా బట్టలు కుట్టించేవాడు. అబద్ధం ఆడటం, మోసం చెయ్యటం, ఒకరికి తలొంచటం మాకు తెలియదు. పట్టుదల, క్రమశిక్షణ బాగా తెలుసు. అట్లా పెరిగాం మేము. ఒక పద్ధతి ఒక న్యాయం జీవితాన్ని శాసిస్తుందన్న విశ్వాసం. అందులో కష్టపడి పనిచేస్తూ సుఖంగా నిలువగలమన్న ఆశ మాలోని మూలం అయింది. ఏం తిన్నాం, ఎంత తిన్నాం అన్నది ముఖ్యం కాలేదు. మాకు ఏ మంచి తిండి లేకపోయిందో, ఏ గొప్ప అవకాశాలు లేకుండా పోయాయో అన్న చింత మాలోని భాగం కాలేదు. ఏది యివ్వబడిందో దానిలో బతికాం. ఇవన్నీ అప్పుడు నేనూ

ఆలోచించుకోలేక పోయినా జరిగింది అది.

మా అన్న బి.ఏ. రెండో సంవత్సరంలో వున్నాడు. నేను యస్.యస్.ఎల్.సి మంచి మార్కులతో పాసై పి.యు.సి.లో చేరాలనుకుంటున్నాను. అప్పుడు కాలేజీలో స్వీపరుపని ఖాళీపడింది. అన్ని వస్తువులకి ధరలు పెరగడంతో ఇంట్లో జరుగుబాటు కష్టంగా వుంది. నెలకోసారి తినే మాంసం, చేపల్లాంటివి వదిలేశాం, కొనలేక. పాలు, పెరుగు, గ్రుడ్లు అన్నవి మాకెప్పుడూ లేవు. ఎప్పుడూ పచ్చిమిరపకాయలు, వంకాయలు, ఆకుకూరలుమాత్రం ఇంటికి తెస్తారు. అవి కొనటమే కష్టంగా వుంది. పప్పుపదార్థాలు అందకుండా పోయినై. పులుసులోకి తాళింపు మానేశాం నూనెధరపెరిగాక...నెలాఖరు వస్తుంటే ఒంటిపూట భోజనం, రెండోపూట రాగిగంజి. అప్పుడు స్వీపరుపనిలో నన్ను చేరమని మా నాన్న చెప్పాడు. "ఈ కాలంలో బి.ఏ. చదివినా ఈ స్వీపరు పని కూడా దొరకనివాళ్ళు వున్నారు. ఉద్యోగాలు దొరకడం లేదు. ఇప్పుడు ఇందులో చేరితే నిమ్మళంగా ఎటెండరుగా, స్టోరుకీపరుగా, గుమస్తాగా-ఇంత తెలివిగలవాడివి నీ అదృష్టంకొద్దీ ఇంకా పైకే వెళ్తావు" అన్నాడు. అప్పుడు నాకు పదహారేళ్ళు. మా అన్నకు ఇంకో ఏడాది కష్టపడితే బి.ఏ. అవుతుంది. కాబట్టి నేను పనిలో చేరాలి. ఆఫీసు గుమస్తాలు, అయ్యవార్లు, ప్రిన్సిపాలు, ఎంప్లాయిమెంటు ఆఫీసు-అందర్నీ మంచి చేసుకుని అడుక్కొని ఆ పని నాకు వేయించాడు. కొడుకు చేతికి అందివచ్చాడని సంతోషించాడు మా నాన్న.

మొదట నాకేమీ అనిపించలేదు. కాని కాలేజీ తెరిచాక మా స్కూల్లో నాకంటే తక్కువ మార్కులు వచ్చినవాళ్ళు అదే కాలేజీలో చదవడానికి వస్తూంటే, నేను వాళ్ళ కూర్చునే కుర్చీలు, బల్లలు దులపడం ఊడవటం మంచినీళ్ళందించటం చాలా కష్టమనిపించింది. ఎవరితో చెప్పుకోలేను. ఏమీ చెయ్యలేను. 'సరే మేం పేదవాళ్ళం, పేదగా పుట్టాం, కాదనుకుంటే మారిపోతుందా?' అనుకున్నాను. అయినా నా గుండెలో కనపడని గాయం ఏర్పడింది. తిండికి జరగని వాళ్ళకి 'సమానత్వం, స్వాతంత్ర్యం' అనేవి ఉత్తమాటలు.

ఇదివరలో నాతో చదివిన ఒక హరిజన విద్యార్థికి ఈ కాలేజీలో స్కాలర్‌షిప్ వచ్చింది. అట్లా వచ్చినవాళ్ళు పావలా, అర్ధా స్వీపర్లు అడిగితే ఇవ్వటం మామూలట. ఆ అబ్బాయిని పావలా ఇమ్మని వెంట వెళ్లాడు మా నాన్న. 'నేను మాదిగోణ్ణని గవర్నమెంటువాళ్ళు నాకీ డబ్బిచ్చారు. నా కంటే కనాకష్టపువాడివా, నన్నడగటానికి?' అనేసి ఇవ్వకుండా వెళ్ళిపోయాడు. అది చూచిన నాకు మా నాన్నమీద చాలా కోపం వచ్చింది.

ఇంతలో దసరా యినాముల కోసం వేట ప్రారంభమైంది. స్టూడెంట్లదగ్గర,

లెక్చరర్లదగ్గర చిన్న ఉద్యోగులు అడుక్కుంటున్న తీరు చూశాను. ఇతరులకు ఏదైనా అందించటమే మహద్భాగ్యం అనుకుంటున్నట్లు వాళ్ళ నోట్లోంచీ మాటరావడమే తడవుగా కాళ్ళకు కాళ్ళు కొట్టుకుంటూ పరుగెత్తి పనులు చెయ్యటం చూశాను. మా నాన్నను ఆ పరిస్థితిలో చూడటం నాకు షాక్ అయింది. మా బ్రతుకు ఇంకోరకంగా కనిపించింది. అసలు మా నాన్న జీతంలో ఇంత కుటుంబాన్ని ఎట్లా జరిపాడు? కడుపు కట్టుకుని. ఒక సినిమా లేదు, ఒక బీడీ లేదు, టీ నీళ్ళు కూడా లేవు. ఏ అలవాటూ లేదు. ఎందరి మంచి కోసం పాకులాడాడో ఎందరి కాళ్లు పట్టుకున్నాడో ఎందరో విసిరేసిన పావలాలు, స్టూడెంట్ల దగ్గర ప్రాధేయపడి అదిలించి బెదిరించి సంపాదించుకున్న అర్ధలు, అయ్యవార్ల అవసరాలకోసం పరుగెత్తి పాకులాడి తెచ్చుకున్న రూకలు అవిలేకపోతే మేం బ్రతకలేము! మేము చెయ్యవలసిన పని చేస్తున్నాం, మా బ్రతుకు మేం బ్రతుకుతున్నాం అనుకోవటం మనిషి లక్షణం అయితే మేము కుక్కలం!

ఒకనాడు నేను ఇంటికి వెళ్తూ మా నాన్నతో ఏదో చెప్పాలని వెళ్ళాను. అప్పుడే స్టూడెంట్సు పార్టీ ముగించుకొని వెళ్ళిపోయినట్లున్నారు. వాళ్ల వదిలేసి వెళ్ళిపోయిన పళ్ళాలు కప్పులు అక్కడే వున్నై. ఇద్దరు ప్యూన్లు, మా నాన్న అక్కడే తిరుగుతున్నారు. సగం కొరికేసిన మైసూరు పాకులు ఒకరికంటేముందు ఒకరు పోటాపోటీగా చేజిక్కించుకొని జేబుల్లో కుక్కుకుంటున్నారు. మిగిలిపోయిన మిక్చరు కాగితాల్లో పోసుకుంటున్నారు. గులాబ్‌జామ్ తిన్నపళ్ళాల్లో మిగిలిన చక్కెరపాకమంతా చేతిలోకి ఒంపుకుంటూ గబగబా తాగేస్తున్నాడు మానాన్న. నన్ను చూచి ఠక్కున ఆగిపోయాడు. అంతలోనే సర్దుకొని 'రారా, నువ్వుకూడా తాగు, మంచిచలువ చేస్తుంది' అన్నాడు. నాకు మతిపోయినట్లయింది. ఇవాళ కాలేజీలో ఏదో టీ పార్టీ వుందంట. మా నాన్న తీపి తెస్తాడు! నాన్నా ఏం తెచ్చావు, నాన్నా! పొట్లం విప్పి తెచ్చినవి మాకందరికీ తుంపి పెడుతున్న నాన్న. పెళ్ళింటి వెనుక పారేసిన విస్తళ్ళకోసం ఎగబడుతున్న కుక్కలు.

ఎవరిమీదో ఎందుకో తెలియని కసి నాలో పెరిగిపోయింది. నేరుగా ప్రిన్సిపాల్ రూమ్‌కి వెళ్ళాను. నేను చేరాక ఈ అయిదు నెలల్లో రెండు ప్యూను పోస్టులు ఖాళీపడ్డాయి. ప్రిన్సిపాల్ ద్రాక్షతోటలో ఆర్నెల్లనుండీ ఉచితంగా పనిచేస్తున్నవాడికి ఒకటి ఇచ్చేరు. మూడువందలు లంచం ఇచ్చినవాళ్ళకు రెండోది ఇచ్చారు. ఇంకో ఇరవై ఏళ్ల తర్వాత ప్యూనుగానో, స్వీపరుగానో అచ్చం మా నాన్నలాగా వుంటాను నేను. సందేహం లేదు. ఒక ఖాళీలో నన్నెందుకు వెయ్యలేదని ప్రిన్సిపాల్‌ని ఘాటుగానే అడిగాను. మాటా మాటా పెరిగి ఆ వుద్యోగానికి రిజైన్ చేసి వచ్చేశాను. 'ఏమిరా, ఇంట్లో అందరం బ్రతికివుండాలని లేదా నీకు? బంగారమంటి ఉద్యోగం పోగొట్టి అందర్నీ చంపేస్తివిగదరా' అని ఇంటిల్లిపాదీ ఘోషపెట్టారు. అప్పుడు ఇంట్లోంచి రావటం మళ్ళీ

వెళ్ళలేదు..." అన్నాడు చలపతి.

"మరి పెళ్ళి" అడిగాడు పోతప్ప.

"పెళ్ళా?" నవ్వాడు చలపతి. "నాతోపాటు కష్టపడగల కూలిపని చేసే సావిత్రిని నేనే చేసుకున్నాను. ఏమి కులమని పట్టించుకోకుండా గుళ్ళో తాళి కట్టాను."

"పెద్దోళ్ళమాట యిని యింటోవుంటే వాళ్లు అన్నీ చూసి చేత్తారు. మరి నీవు బేటికొచ్చేత్తివి..." సానుభూతితో అన్నాడు పోతప్ప.

"ఇప్పుడు నాకేంతక్కువ? సావిత్రికేం తక్కువ?" నవ్వుతూ అన్నాడు చలపతి.

"ఇప్పుడేం తెలుత్తుంది? ముందుకి గదా తెలిసేది! ఇల్లు, వూరు, కులం, అయినోల్లు అన్నిటినీ యిడిసేత్తే యింగ మడిసేంది... నీ అదురుష్టం బాగులేదు. అంతే..." అన్నాడు పోతప్ప ఖచ్చితంగా.

"మా నాన్నలాగా వుంటే ఫరవాలేదంటావు! బతకలేక, చావలేక, నేనూ మనిషినే అనుకునే కుక్కలాగా..."

"నీకు ఆలోచనలు జాత్తి అన్నా... మీ నాయనలో నాకేం తప్పు కనపడలా. కాలాన్నిబట్టి సర్దుకోవాల్సివత్తుంది. మీనాయన ఏంజేసినాడు? ఒకరికి అప్పు ముంచేసినాడా? తలకాయలు దీసినాడా? తాగినాడా? జేలుకి బోయినాడా...? మరేదగా బతుకుతున్నాడు. కాలం బాగాలేదులే. బ్రమ్మయ్యగారు చెప్పలేదా? వీరబోగవసంత రాయలు అప్పుడే పుట్టి బూమి అడుగున విద్దె నేర్చుకుంటున్నాడంట. ఆయన వత్తె కలికాలం ఆకరయిపోతది. సత్తెవంతులు ఒత్తులై నిలుత్తారు. తతిమ్మా జనం నాశనమైపోతారు..." పోతప్ప లేచాడు.

"సత్యం ఏది? సత్యవంతులు ఎవరు..."

ఇద్దరూ ఇండ్లకు బయల్దేరారు.

"రవంత తిక్క. అంతే" అనుకున్నాడు పోతప్ప

4

ఒకనాడు చెప్పాపెట్టకుండా పోతప్ప చెల్లెలు బేరమ్మ, మొగుడు అంజనప్ప ఆరుగురు పిల్లల్తో దిగారు, పట్నంలో బతుక్కుందామని. వాళ్ళరాక పోతప్పకి సరిపడలేదు. అంజనప్ప సోమరి, త్రాగుబోతు. అట్లాంటివాళ్ళంటే పోతప్పకి అసహ్యం. అయినా పైకి ఏమీ అనలేదు. అంజనప్ప వూళ్ళోకి వెళ్ళి, తిరిగి, పనిదొరక లేదంటూ వచ్చి తిని ఎటోపోయేవాడు. పని దొరికిననాడు అసలు రాలేదు. బ్రిడ్జి అవతల చిన్న ఇంట్లో కనిపించాడు. అక్కడ కాటావాళ్ళు చేరుతారు. తాగుడు, పేకాట, అందులోనే మట్కావాడు. వాళ్ళకి రాత్రీ పగలూ లేదు. ఎప్పుడూ కీచులాటలు. అంజనప్పని అక్కడ

చూసిన పోతప్ప నిప్పుతొక్కిన కోతిలాగా ఇంటికొచ్చిపడ్డాడు.

"ఏమిటిగ్గా మీరీవూరొచ్చింది? బతుక్కోటం, బాగుపడటం మీకు ఎప్పటికీ లేదు. ఆడు అసలే తాగుబోతు. ఈడ కాటా నాకొడుకుల్తో జేరి జేలుపాలౌతాడు" అన్నాడు బేరమ్మతో.

బేరమ్మకి మాటపడటం అలవాటు లేదు. "ఆడ నాకు కూలి వున్ననాడుండె, లేన్నాడు లేకపోయె. తిండికి జరక్క, ఏవైతే కానిమ్మని ఎల్లొచ్చేసినం. ఎల్లగాలం నీమీందనేబడి తింటామనుకుంటివా? మా బతుకు మేవే బతుక్కుంటాంగాని" అన్నది కోపంగా.

ఆ రోజే రెండు తడికలు తెచ్చుకున్నారు, బ్రిడ్జికింద చేరటానికి. దానికి పోతప్ప అడ్డం చెప్పాడు. "ఆడ మరీ అన్యాయపోల్లుంటారు. అంతగా మానం, మరేదా యిడిసేసినావా ? ఇంకా నానాల్లుండు. అంగిడో యాదో సూసుకుందాం" అన్నాడు.

"తిండి జరగనోల్లకి మానం మరేదా యేంది?" అని చాపా బొంతా యెత్తుకుని వెళ్ళిపోయింది బేరమ్మ కుటుంబంతో.

రెండురోజులు బేల్దారీపనికెళ్ళి తరువాత పని దొరకలేదని వుండిపోయాడు అంజనప్ప. పోతప్ప సాయంతో బేరమ్మ బ్రిడ్జికింద యింటిముందర కూరగాయల బేరం పెట్టుకుంది. పక్కనే పొయ్యిపెట్టుకుని వేడి బజ్జీలు వేసి అమ్ముతుంది. ఎట్లాగో పస్తులు లేకుండా నెట్టుకొస్తున్నది. అంజనప్ప సంపాదించింది తనే తాగేస్తాడు. నెల తిరిగేసరికి ఈ రకంగా స్థిరపడిపోయేరు వాళ్ళు.

ఎవరితోనూ చెప్పకుండా వూళ్ళొంచి మకాం ఎత్తేశాడు చలపతి. ఎక్కడికి వెళ్ళాడో ఎవరికీ తెలియదు. ఒంటికంటి గంగమ్మ దగ్గర పదకొండురూపాయల వడ్డీకి రెండు దఫాలుగా ఎనిమిదివందలు అప్పుతీసుకున్నాడట. దానిమీద ఒక ఎనిమిదివందలదాకా వడ్డీ కట్టాడు. ఇంకా వెయ్యిదాకా బాకీ యివ్వాల్సివుందట. ఇదికాక పాలబాకీ నలభైవున్నదట. ఆవిడ రంకెలువేస్తోంది. కాకావానికి, పెరుగమ్మికి వెళ్ళే ముందురోజునే బాకీ యిచ్చేశాడట. ఇంటద్దె పదహారు రోజుల్దీ, శెట్టి అంగట్లో వందరూపాయలదాకానూ యివ్వలేదట.

"లోకమంతా సెడిపోయిందని, మరామ్మత్తు సెయ్యాలన్న కబుర్లు సెప్తాడు. ఆకిరికి అప్పులు ముంచేసి, వూపిచ్చుకొని పోయినాడు" అనుకుంటే పోతప్పకు కొంత తృప్తి కలిగింది.

బ్రిడ్జికొకప్రక్కన అలివిగాని మైదానం వున్నది. ఆ మైదానంలో కట్టేస్తే, బ్రిడ్జికింద బేరం చూసుకుంటూ లచ్చుమూ, బేరమ్మా ఒక కన్ను అటుంచుతారన్న ఆలోచనతో ఒక కొదమనీ, ఒక పొట్టేలు పిల్లనీ కొన్నాడు పోతప్ప. మధ్యాహ్నాలు బ్రిడ్జి నీడలో రిక్షాలో

నడుంవాల్చి మైదానంలోని పొట్టేలు పిల్లల్ని చూస్తుంటే పోతప్పకు ఎంతో తృప్తి, ఆనందం కలుగుతుంది.

ఆ రోజు మంచి బరువుల్తో రిక్షా తొక్కాడు ఉదయంనుండి. ఇద్దరు ఆడవాళ్ళను, నలుగురు పిల్లల్ని సామానుతో సహా తీసుకెళ్ళి దించి వచ్చేసరికి మిట్టమధ్యాహ్నం అయింది. ఉస్సురంటూ బ్రిడ్జి క్రిందికి చేరాడు. లచ్చుము ఇవాళ తమలపాకులు తేలేదు. ఉజ్జప్పకు జ్వరంగా వుందని యింట్లోనే వుండిపోయింది. బేరమ్మ కూరగాయల ముందు కూర్చుని బజ్జీలు కాలుస్తున్నది. అంజనప్ప ఫుల్లుగా పీకేసినట్లున్నాడు. దిక్కు తెలియకుండా ఒట్టినేలబడి దొర్లుతూ వొదురుతున్నాడు.

"ఆడిపనే హాయి. పైసాపని సెయ్యడు... తాగటానికి దుడ్డెట్టా సిక్కిందో, పనికి గూడా బోలేదే ఈ నడుమ" అనుకున్నాడు పోతప్ప. అలిసినచూపు అలవాటుగా మైదానంవైపు పారింది. అక్కడ గడ్డిపరకలు కొరుకుతున్న పొటేలు పిల్ల కనిపించింది. ఎవరో వీపుమీద చరిచినట్లు నిటారుగా కూర్చున్నాడు. "బేరమ్మా,రొండో పొట్టేలు పిల్లేదే?" అన్నాడు అదుర్దాగా. బేరమ్మ బజ్జీలమీదనుంచీ చూపు తిప్పకుండా "యావో, నాకేం దెల్సు. ఆయప్పనే అడుగు" అన్నది. దాని గొంతులో పోతప్పకేం వినిపించిందో. ఒక్క ఊపులో రిక్షా దిగి అంజనప్ప దగ్గరికి వెళ్ళాడు. వాడి చొక్కా కాలరు పట్టుకుని యీడ్చి కూలేశాడు. "పొట్టేలు పిల్లేది?" అన్నాడు. అంజనప్పకి కాస్త తెలివొచ్చింది. "యాటికి బోయిందో ...నేనేం కావిలా?" అన్నాడు. "తెల్దా నీకు? తాగుబోతు నా కొడకా...నీకు తాగటానికి యాటినుంచి వొచ్చిందిరా?" గసపోసుకుంటూ అంజనప్పని విదిలించేస్తున్నాడు పోతప్ప. "ఎవరో మారాజు... గొర్లు దోలకపోతా పదిరూపాయ లిచ్చిండు నాకు... దరమరాజు... ఏం ఇయ్యగూడదా?..." అన్నాడు అంజనప్ప నవ్వబోతూ, తూలుకుంటూ.

పోతప్పకి అలవిమాలిన కోపం వచ్చింది. బేరమ్మ పొయ్యికాడి కట్టెపుల్ల అందుకున్నాడు. "దరమరాజు వుగ్గె యిచ్చినాడేవిరా...? పొట్టేలు పిల్లేది?... యాభైరూపాయల కుర్రని పదిరూపాయలకి దారపోసినావురా..." అంటూనే కసిదీరేట్లు ఉతుకుతున్నాడు అంజనప్పని. వాడి చేతిమీదా నుదిటిమీదా చీరుకుపోయి రక్తం కారుతున్నది.

"అమ్మో, నాయనో, రగతం, సత్తావుండాడన్నా" అంటూ బేరమ్మ పరుగెత్తుకొచ్చింది. అంజనప్ప రక్తం చూసుకుని 'అయ్యో... అయ్యో ..." అంటూ నేలమీద దబ్బుమని బోర్లాపడిపోయాడు. పడుకునే బూతులు తిడుతున్నాడు.

ఆ దోవన ఎక్కడికో బర్రునపోతున్న పోలీసు వాను వీళ్ళను చూసి రక్కున ఆగింది. ఒక పోలీసు దిగివచ్చాడు. పోతప్ప చెయ్యిపట్టుకుని, కట్టెలాగి క్రిందపడేసి 'పద

స్టేషనుకు' అన్నాడు. పోతప్పకి నోటమాట రాలేదు. తత్తరబిత్తర పడిపోయాడు. అంజనప్ప తిట్లు నిలిపి ఏం జరుగుతున్నదో అని తలెత్తి చూశాడు.

బేరమ్మ పోలీసుకడ్డంపడుతూ 'మా వోడేనయ్య! మా అన్నే... ఆడుతాగి దొంగపని జేత్తేను కోపగించుకున్నాడు. అంతేనయ్య... పోతప్ప. అదిగో ఆ రిచ్చా తొక్కుతాడు. మాయన్నే... మేం మేం ఒగిటే.' అని బతిమాలుతోంది.

పోలీసు తిరుగుమాట లేకుండా అంజనప్పని చూసి నువ్వు కూడా రా అని పోతప్పను లాక్కుపోయాడు. అందరూ ఎక్కగానే వానుస్టేషనుకి వెళ్ళిపోయింది.

5

జైలుగదిలో కూర్చున్న పోతప్ప దిగులుపడిపోయాడు. పోలీసోళ్ళు చితకదంతారా? ఆఖరికి ఏం జేస్తారో? లచ్చుమూ ఉజ్జప్పా ఏం జేస్తున్నారో ...తలచుకున్నకొద్దీ కడుపులో గుబులు పొర్లుకొస్తున్నది. పోతప్ప ఎప్పుడూ తప్పు చెయ్యలేదు. ఒకరిచేత వీడిట్లాటివాడు అనిపించుకోలేదు. ఇప్పుడు ఏకంగా జైలుకే వచ్చేశాడు. తన కర్మని నిందించుకున్నాడు పోతప్ప. సరిగ్గా వాడిని కొడుతున్నప్పుడే పోలీసోళ్ళ కళ్ళబడ్డాడు. "ఆడు నా కోదమని అమ్ముకుతిన్నాడు. ఆణ్ణి జైలుకెయ్యాలగాని నన్నెందుకు" అని పోలీసాయన్ని ఎంతేనా అడిగాడు. ఇంతాజేసి అంజనప్పగాణ్ణి ఇంటికొదిల్నారు. పోతప్పని లోనికి దోసినారు. తప్పు ఆడిలో వుందా లేదా? తల్చుకుంటే కడుపుడికిపోతుంది. బంగారంటి కోదమ. వెల్లకాళ్ళది. నంద్యాలసైడుది. మంచిజాతిది. ఏడాదికంతా ఎక్కివచ్చేది. నూటయాభై పలికేది. వృధాగా కల్లంగడికి ధారబోసినాడు. దొంగనాకొడుకు. ఆడది సంపాదిచ్చి పెడితే తిని కాళ్ళుబారజాపుక్కూర్చునేదిగాక... వాణ్ణి తుక్కుతుక్కుగా చితగ్గొట్టి మట్టిలో పొర్లించి మొగాన తుప్పుమని వుమ్మెయ్యాలి. అందరికీ శనిపట్టినట్టు పట్టినాడు. అట్లాంటివాడిని ఏం చేసినా తప్పులేదు. కాటా నాకొడుకు! అనుకుంటూవుండగానే తన పరిస్థితి జ్ఞాపకంవచ్చి అంత కసీ చప్పున చల్లారిపోయింది. తాను జైల్లో వున్నాడే? తప్పు తనదే అయిందే! మనసంతా కలకబారింది. అర్థం కాని భీతి పట్టుకున్నది.

పోతప్పని రెండోరోజు సాయంత్రం జైల్లోంచి వదిలేశారు. పోలీసులు రెండునూర్లు ఇస్తేనే ఒదుల్తామన్నారనీ, ఇంట్లో దాచుకున్నది, రెండోపొటేలుపిల్లని అమ్మిందీ, అక్కడా ఇక్కడా అప్పుచేసిందీ అంతా జతచేసి తెచ్చికట్టానని చెప్పింది లచ్చుము. జైల్లోంచి ఒదిలారన్న సంతోషం ఆవిరైపోయింది. మిగిలిన పొట్టేలుపిల్ల, దుడ్లు అన్నీ పోయినాయి. అప్పు మిగిలింది. లచ్చుము దగ్గర మిగిలున్న రూపాయి ఇప్పించుకున్నాడు. "నువ్వు ముందుపో. నేను ఒత్తాలే" అని లచ్చుముని పంపించేశాడు. మనసునిండా తికమక.

చలపతి జ్ఞాపకం వచ్చాడు. "చలపతివుంటే బాగుండేది" అనుకున్నాడు. చలపతి వున్నపుడు కుళ్లుగురించి మాట్లాడాడు గాని ఏం చెయ్యాలో చెప్పకుండా పారిపోయాడు.

రెండుసీసాల సారాయితాగేసరికి పోతప్పకి గాలిలో తేలిపోతున్నట్లుంది. కొంచెంసేపు నవ్వాలనీ, కొంచెంసేపు ఏడవాలనీ అనిపిస్తోంది. కళ్ళలోంచీ, ముక్కులోంచీ నీళ్ళు కారిపోతున్నయి. తాను గొప్పవాడైనట్లు, ప్రపంచాన్ని శాసించగల వాడైనట్లు, ఏదో స్వతంత్రం వచ్చేసినట్లుగావుంది. నేరుగా రిక్షా నిలుపుకునేచోటికి వచ్చాడు. బేరమ్మ అంగట్లో పెద్దకొడుకుని పెట్టి ఎక్కడికో వెళ్ళింది.

బ్రిడ్జి ఎత్తుగా ఠీవిగా నిల్చుని ఆకాశంమీద గీత గీస్తోంది. 'సెబాస్' అన్నాడు పోతప్ప. క్రిందపాకులాడుతున్న మనుషుల్ని లెక్కజెయ్యకుండా వాళ్ళకందనిచోట పైన వున్నది బ్రిడ్జి. దానిముందు అన్నీ నలుసులు! ఆహాఏం బ్రిడ్జి! ఎంత బ్రిడ్జి! ఎంత ఖరీదైన బ్రిడ్జి! కాసేపు అలా ఆనందపడిపోయాడు పోతప్ప.

ఆనందంగా బ్రిడ్జి ప్రక్కనుండే మైదానంలోకి చూచాడు. అక్కడ నాలుగావులూ, ఒక నల్లమేకా తిరుగుతన్నై. ఒక కొదమా, ఒక పొటేలు పిల్లా లేవు. పోతప్పకు గుండెను అంకుశంతో పొడిచినట్లయింది. తనకేదో ఘోరమైన అన్యాయం జరిగిపోతున్నట్లని పించింది. అదేమిటో సరిగ్గా అంతుబట్టలేదు. ఏడుపొచ్చింది. భోరుమని ఏడ్చేశాడు.

కొంచెంసేపు ఏడ్చి, తలెత్తి చూశాడు. పెద్ద భూతంలాగా బరువుగా నిల్చునివుంది బ్రిడ్జి. పైనపోయే కారుల్ని బస్సుల్ని తప్పించి క్రిందవుండే ప్రాణుల్ని తుస్కారిస్తున్నట్లుంది అది. భూమ్మీద బ్రతుకుతున్న పేదజనంమీద నిలబడి వాళ్ళని అణిచేస్తున్నట్లుగా వుంది అది. కంట్రాక్టర్లు, ఇంజనీర్లు ఇంకా ఎందరో పెద్దలు మరింతగా బలుస్తూ బక్కజనంమీద నిలబెట్టారు దాన్ని. సిమ్మెంటుకు బదులు ఇసుకపోసి కట్టారు. ఇట్లాటివే స్కూళ్ళు, బ్రిడ్జిలు, డాములు ఎన్నో కూలిపోతున్నై. ఇదీ ఎప్పుడో కూలిపోయి క్రింద అందర్నీ పూడ్చేస్తుంది. బేరమ్మ, పిల్లోళ్ళు అందరూ దాని క్రింద బజ్జిబజ్జి అయిపోతారు. ఎంత అన్యాయం! పోతప్ప కళ్ళల్లో ముక్కుల్లో నీళ్ళు కారిపోతున్నాయి. ఆ బ్రిడ్జినే నాశనం చెయ్యాలన్నంత కోపం వచ్చింది.

కళ్ళు తుడుచుకుంటూ కోపంగా చూశాడు పోతప్ప. ఎదురుగ్గా ఆర్‌టీవోగారి కారు షెడ్డు తాలూకు పెద్ద పెద్ద తడికలు బంగారపు తలుపుల్లా మెరుస్తున్నాయి సంధ్యవెలుగులో. వాటిని చూసినకొద్దీ పోతప్ప కోపమంతా వాటిమీదకు తిరిగింది. ఈ షెడ్డుండే సందులోనే బేరమ్మ చేరింది మొదట. ఆ సందులో చిన్న తడికెలు పెట్టుకుని వాటికి ఎర్రమన్ను పూసుకున్నది. నేలంతా చిక్కని పేడ నీళ్ళు చల్లి గట్టిజేసుకుని అలుక్కున్నది. "నువ్వవతలికిపో. మా కారు ఎదురుగా వుండాలి" అని మున్సిపాల్టీవాళ్ళని పిలుచుకొనివచ్చి దాన్ని అవతలికి తరిమారు. వాళ్ళు షెడ్డు

వేసుకున్నారు. ఆ మునిసిపాలిటీవాడికి వాళ్ళెక్కువ. వీళ్ళు తక్కువ. ఎక్కడ జూసినా అన్నేయం! అన్నేయం! బడుగువాళ్ళని ఈగల్ని తోలినట్లు తోల్తారు!

తలచుకున్నకొద్దీ పోతప్ప రెచ్చిపోయాడు. నేరుగావెళ్ళి షెడ్డు ముందు తడికెలు రెండూ వూడబీకి క్రిందికి విసిరేశాడు.

లోపల కారులేదు. శంకరరెడ్డిగారు అంతకుముందే లయన్స్‌క్లబ్ మీటింగుకి వెళ్ళారు.

ఈ పక్కా ఆ పక్కా సందుల్లోవుండే వాళ్లందరూ బయటికొచ్చారు. వీధిలో చుట్టుపక్కలవుండేవారందరూ గుంపుజేరి చోద్యం చూస్తూ నిల్చున్నారు.

"ఎందుకప్పా, వాళ్ళ షెడ్డు పీకుతున్నావ్?" అన్నారెవరో.

"అది నాది" అన్నాడు పోతప్ప రొమ్ము చరచుకుంటూ. "నీదా, ఎట్టా నీది?"

"అసలు మాదే. తొలీత మేమే ఈడుంది."

ఎవరో పరుగెత్తుకుంటూ ఎదుటి ఇంట్లోకి వెళ్ళి కల్యాణమ్మగారితో చెప్పారు. ఆమెకు ఏం చెయ్యాల్లో పాలుపోక కిటికీలోంచి చూస్తూ నిల్చుంది.

తడికెలు కట్టిన గుంజల్ని బలంగా పీకిపారేశాడు పోతప్ప. చుట్టూ వుండే జనం అవి తమమీద పడతాయేమోనని కొద్దిగా వెనక్కి జరిగారు.

"తడికెలూ గుంజలూ నీవేనా?"

"నావే."

జనాన్ని చూసినకొద్దీ పోతప్పకి ఉత్సాహం హెచ్చిపోతున్నది. తనేదో ఘనకార్యం చేస్తున్నట్లుగా ఉబ్బిపోతూ ఒక గుంజను చేత్తో పట్టుకుని, క్రిందపడున్న తడికెలమీద ఠీవిగా నిల్చున్నాడు. జనానికి ఏమి జరుగుతుందో చూద్దామన్న ఆసక్తితోపాటు వాడి ప్రవర్తనకు నవ్వూ వస్తున్నది.

"షెడ్డు వాళ్ళది. నీదెట్లా అవుతుంది?"

"ఓరి ఎర్రినాయాలా. నీదేంది? నాదేంది? ఆళ్ళదేంది? ఎవుడిచేతికొత్తే ఆడిదే సొమ్ము." కళ్ళల్లోని నీళ్ళు తుడుచుకున్నాడు. "నేను రిచ్చాదొక్కి కట్టపడి సంపాయించుకున్న దుడ్లెయ్యి? నా పొట్టేలు పిల్లలెయ్యి? సెప్పు..." ముక్కు తుడుచుకున్నాడు. తన తెలివితేటలకి ఆశ్చర్యం గర్వం కలిగాయి పోతప్పకి. చలపతి జ్ఞాపకం వచ్చాడు. "సాపకింద బురద నీల్లల్లె పరమారతావుందిరా కొత్తపద్ధతి. నీ సాప నానిపోయి కుల్లుకంపుగొడతావుందిరా... నాయం నాయం అని నాయాలు సెప్తావుండావె. యాడుంది నాయం?" చుట్టూ అందరినీ ఉరిమి చూశాడు.

ఇంతవరకూ కిటికీలోంచీ చూస్తున్న కల్యాణమ్మగారికి ఆవేశం వచ్చింది. 'ఇది ఊరా, అడివా? పట్టపగలు నట్టనడివీధిలో ఒక తాగుబోతు వెధవ పెద్దా చిన్నాలేకుండా

ఈ విధంగా తందనాలాడుతూవుంటే మర్యాదస్తులికి దిక్కులేకుండా వుందే, ఏమి రాజ్యం యిది' అనుకుంది. వాళ్ళ పనికుర్రాడు ప్రసాదు పోలీసుస్టేషనుకి ఫోను చేశాడు. స్టేషను నుంచి ఇద్దరు పోలీసులు రిక్షాలోనూ, ఇద్దరు సైకిళ్లమీదా తక్షణం బయల్దేరుతున్నారని సబ్ ఇన్‌స్పెక్టరు ధైర్యం చెప్పాడు.

పోతప్ప ఉపన్యాసం ఆపి గుంజలు రెండూ భుజాన వేసుకుని ఇంటికి బయల్దేరాడు. ఇంటిదగ్గరికి వెళ్ళేసరికి కొద్దిగా తెలివొచ్చింది. పిల్లవాడిద్వారా విషయం విన్న బేరమ్మ, లచ్చుమీ పరుగెత్తుకొచ్చారు. వాళ్ళ సందు మొగలోవుండే బంకు యజమాని గుంజలు రెండూ మురుగుకాలవలో పారేయించి పోతప్పని అంగడి వెనుక దాచిపెట్టాడు.

ప్రసాదుగాడు సంగతి యావత్తూ కథారూపంగా వివరిస్తూవుంటే గంభీరంగా తలూపుతూ హెడ్డు ముందొస్తుంటే వెనుక ముగ్గురు పోలీసులు వచ్చేశారు. అటూఇటూ చూసి మురుగుకాలవలో గుంజలు కనిపెట్టేశారు. బంకుయజమానివచ్చి పోతప్ప మంచివాడనీ, ఇదే మొదటి తప్పనీ తాగి దిక్కు తెలియక ఏదో చేశాడనీ, వాళ్ళ తలుపులు కట్టించి ఇస్తాడనీ, ఇహ ముందెప్పుడూ ఇలాంటి పొరపాటు జరగదనీ చెప్పాడు. లచ్చుమీ, బేరమ్మా కూడా సంజాయిషీలు చెప్పుకొని హామీలు ఇచ్చారు.

"అవునయ్యా, నిజమేననుకో. మరి మేం ఇంతదూరం వూరికే బాధపడి వొచ్చామే" అన్నాడు హెడ్డు.

బంకుయజమాని లచ్చుమితో చాటున మాట్లాడి హెడ్డు చేతిలో ఏదో పెట్టాడు.

ఏమైనాసరే ఈ వెధవ పోతప్పగాడి అంతు తేల్చాలని ప్రసాద్‌గాడికి పట్టుదలగా వుంది. రెడ్డిగారి వస్తువైతే ఒకటీ తనదైతే ఒకటీకాదు వాడికి. ఇంతటి అరాచకం సహించలేకపోతున్నాడు.

"ఈ సందలనే యాడనో దాపెట్టుకోని వుంటాడు సార్" అన్నాడు ఉక్రోషంతో, చుట్టూ కలియజూస్తూ.

"వాడెక్కడికి పోతాడు. రేపు ఈ చుట్టుప్రక్కల్లోనే దొరుకుతాడులే" అంటూ వెనక్కి తిరిగారు పోలీసులు.

పోలీసుల సలహామీద లచ్చుమీ బేరమ్మా ఏడ్చుకుంటూ కల్యాణమ్మగారింటికి వెళ్ళారు, కాళ్ళమీదపడి క్షమాపణ అడుక్కోడానికి.

"పోలీసు సార్జెంటు కొడుకు బికాం చదవాలని ఒకటేమైన పోరు పెడతన్నాడంట. దానికి వెయ్యి రూపాయిలిస్తే పని జరుగుతుందంట. ఆ డబ్బుకోసం తనకలాడు తున్నడంట. ఇంక పాతిక తక్కువ పడిందంట" ఇంట్లో మిగిలివున్న బిందె చెంబూ తీసుకెళ్తూ బంకుయజమాని పోతప్పతో చెప్పాడు.

ఇల్లు ఖాళీగా వుంది. చీకట్లు కమ్ముకొచ్చాయి. కష్టపడి సంపాదించిన డబ్బుతోపాటు ఆత్మవిశ్వాసమూ పోగొట్టుకున్న పోతప్ప మతిలేకుండా కూర్చుండిపోయాడు.

తాను ఎందుకు తాగాడో, ఎందుకు రౌడీతనం చేశాడో ఎందుకు జైలుకెళ్లాడో పోతప్పకి తెలియలేదు. ఇంతవరకూ ఎందుకు కష్టపడి కండలు కరిగించుకున్నాడో, ఎందుకు కడుపు కట్టుకున్నాడో, ఎందుకు షావుకారుకి అప్పుగట్టాడో, దేన్ని మానం మర్యాదా అన్నాడో కూడా అర్థంకాకుండాపోయింది...

★★★